

Люди Русской Палестины в изображении А. А. Дмитриевского // *Дмитриевский А. А. Деятели Русской Палестины* / сост. Н. Н. Лисовой. – М.; СПб., 2010. – С. 5–18; *Герд Л. А. А. А. Дмитриевский как староста Николо-Александровской Барградской церкви в Петербурге* // *Родное и вселенское : к 60-летию Н. Н. Лисового : [сб. статей]*. – М., 2006. – С. 105–123; *Вона ж. Дмитриевский Алексей Афанасьевич* // ПЭ. – М., 2007. – Т. 15. – С. 429–435; *Акишин С. Ю. Дмитриевский как литургист* // Там само. – С. 435–437; *Він же. Биография профессора А. А. Дмитриевского и характеристика его научной деятельности* // *Алексей Афанасьевич Дмитриевский (1856–1929)* / сост. С. Ю. Акишин. – СПб., 2009. – (Великие русские ученые и богословы. – Вып. 1. – CD); *Він же. Последний период жизни и судьба научного наследия профессора Киевской духовной академии А. А. Дмитриевского* // *Труды КДА. – № 15. – К., 2011. – С. 250–267*; *Він же. Преподавательская деятельность профессора А. А. Дмитриевского на Высших богословских курсах Ленинграда* // Там само. – № 17. – К., 2012. – С. 251–278; *Він же. Деятельность профессора Киевской духовной академии А. А. Дмитриевского в Астрахани (1919–1923)* // Там само. – № 20. – 2014. – С. 233–266; *Вольфцун Л. Б. «Мнение» профессора А. А. Дмитриевского по вопросу о Синайском кодексе Библии V в.* // *Вспомогательные исторические дисциплины. – Вып. 30. – СПб., 2007. – С. 476–486*; *Лисовой Н. Н. А. А. Дмитриевский и его труды по истории Русской Палестины* // *Дмитриевский А. А. Императорское Православное Палестинское Общество и его деятельность за истекшую четверть века 1882–1907.* – СПб., 2008. – С. 6–78; *Акентьев К. К. Дрезденский список Типика константинопольской Св. Софии (Cod. Dresden A 104). Реконструкция текста по материалам архива А. А. Дмитриевского.* – СПб., 2009. – 161 с.; *Сухова Н. Ю. Корпорация Киевской духовной академии в 1926–1929 гг. (по письмам членов корпорации А. А. Дмитриевскому)* // *Труды КДА. – № 21. – К., 2014. – С. 105–119.*

С. Ю. Акишин, В. В. Бурега

ДОБРОЛЕНСЬКИЙ Феофан Леонтієвич – див. Кирил (Доброленський)

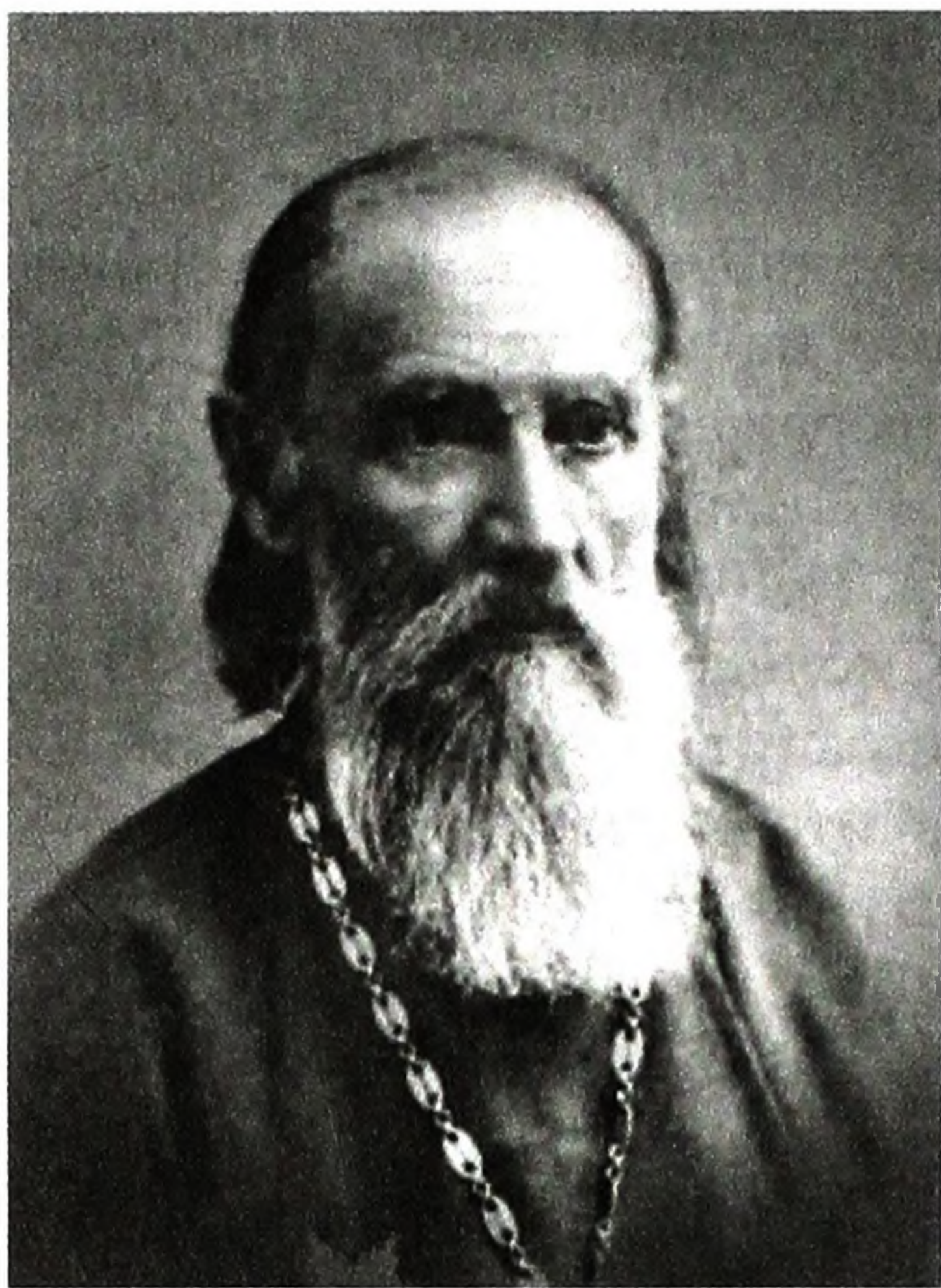
ДОБРОТВОРСЬКИЙ Василь Іванович [рос. Добротворский Василий Иванович] (30.12.1822[11.01.1823]–12[24].09.1894), протоієрей, випускник і викладач КДА – священнослужитель РПЦ, церк. педагог, богослов, реліг. публіцист, видавець.

Нар. у с. Будино Бельського пов. Смоленської губ. (нині – Бельського р-ну Тверської обл. РФ) у сім'ї священника. Згодом переїхав до м. Смоленська, де його батько обійняв

ієрейську посаду у місцевій Йоано-Богословській церкві. Після закінчення Смоленської ДС (1837–43) навчався у КДА (1843–47), де здобув ступ. магістра богослов'я і словесних наук (ухвалу Ради КДА від 25.07.1847 затверджено Св. Синодом 22.04–04.05.1849).

Після закінчення КДА призначений (з 31.10.1847) вчителем логіки і психології Смоленської ДС. 26.04.1848 переведений на посаду вчителя грец. мови КДА. З 20.11.1848 – вчитель (після затвердження магістерського ступ. – бакалавр) франц. мови. З 02.11.1856 обіймав посаду бакалавра літургії та канонічного права. З 28.02.1849 до 26.05.1854 був також помічником інспектора.

З 31.07.1858 призначений викладачем богослов'я та філософії Харків. ун-ту та настоятелем університетської церкви в ім'я преподобного Антонія Великого (13.08.1858 рукопокладений у сан священника). Того ж року затверджений на посаді орд. професора богослов'я і філософії (29.10.1858). На поч. викладацької діяльності у Харків. ун-ті читав протягом навч. року богослов'я і церк. історію студентам 1-х курсів усіх ф-тів (4 год на тиждень), а також дослідну психологію (1 год на тиждень) та логіку (1 год на тиждень) для студентів 1-го та 2-го курсів історико-філол. ф-ту (як і в ін. ун-тах Рос. імперії, каф-ру філософії в Харків. ун-ті з 1850 було закрито; філос. дисципліни, обмежені лише логікою і психологією, протягом 1850-х читали професори богослов'я за програмою, складеною у МДА і затвердженою Св. Синодом; викладання кожної з двох дисциплін здійснювалося в річному обсязі, але за принципом почерговості: в одному навч. році студенті вивчали психологію, в наступному – логіку). Після формального відновлення у Харків. ун-ті у 1860 філос. каф-ри обіймав посаду орд. професора богослов'я і філософії до кін. 1861–62 навч. р. З 1862–63 навч. р. залишився на посаді орд. професора богослов'я. Лекцій із філософії, всупереч поширеним у літ-рі відомостям, у подальшому не читав; викладав богослов'я для

Василь
Добротворський

студентів 1-го і 2-го курсів усіх ф-тів та церк. історію для студентів 1-го курсу історико-філол. ф-ту (кожен із предметів читався в обсязі 2 год на тиждень протягом року). Наказом міністра народної освіти від 08.12.1880 затверджений у званні заслуженого орд. професора. До кін. життя залишався настоятелем університетської церкви (з 19.06.1859 – у сані протоієрея). Протягом 47-річної пед. діяльності отримав численні церк. і держ. відзнаки, найвища з яких – орден Св. Анни 1-го ступ. (09.04.1889).

Помер у Харкові після тяжкої і тривалої хвороби на 72-му році життя. Був похований на 1-му міському (Йоано-Усікновенському) кладовищі (зруйноване у 1970-х; нині – територія Молодіжного парку).

Д. є автором лекційних курсів християн. апологетики і догматичного богослов'я (надруковані у ж-лі МДА «Богословский вестник» за 1895 та окремими накладами у 1895 і 1896; перевидані у 2005 у С.-Петербурзі), що містять розрахований на широкую аудиторію чіткий і стислий виклад християн. віровчення та критичний аналіз тих новітніх філос., природознавчих і теологічних концепцій, які суперечать його догматам (рукопис лекцій надіслав до редакції ж-лу незадовго до смерті). Відомий

також як видавець і редактор ініційованого архієпископом *Макарієм (Булгаковим)* за часів його перебування на Харків. каф-рі щомісячного ж-лу «Духовный вестник» (Харків, 1862–67; видання припинилось у квітні 1867 через брак коштів для його фінансування). У ж-лі, що мав богословсько-апологетичне та церковно-істор. спрямування, а також містив рубрики, присвячені актуальним проблемам церк. життя й новинам зах. і рос. богослов. та філос. літ-ри, друкувалися статті та проповіді відомих церк. і світських учених (*Макарія (Булгакова)*, архімандрита *Федора (Бухарева)*, ігумена *Арсенія (Іващенко)*, священника *В. Я. Михайловського*, братів *П. О. та Н. О. Лавровських* та ін.). Одним із постійних авторів ж-лу був *Д.* (опублікував понад 10 статей та оглядів, низку «слів» і промов). Друкувався також у ж-лах «Православное обозрение» (Москва), «Труды Киевской духовной академии», «Харьковские епархиальные ведомости», «Вера и разум» (Харьков). Поряд із питаннями християн. апологетики, біблієзнавства, церк. історії значну увагу приділяв проблемам духовної освіти та церк. журналістики. Став першою помітною постаттю з-поміж харків. богословів XIX ст.

У спогадах сучасників залишився авторитетним професором і пастирем, шанованим колегами і студентами «за его светлый ум, солидные знания, честную душу, любвеобильное сердце».

Осн. тв.: Богословские вопросы в связи с потребностями времени // *Духовный вестник*. – 1862. – № 1. – С. 11–30; Краткие поучения протоиерея Родиона Путятина // Там само. – № 2. – С. 238–254; Преосвященный Иннокентий, архиепископ Херсонский, как проповедник // Там само. – № 3. – С. 328–355; О характере прежнего периода нашей духовной журналистики и современных ее задачах // Там само. – № 4. – С. 446–477; По поводу одного замечания Н. И. Пирогова на проект общего устава императорских российских университетов // Там само. – № 5. – С. 82–97; Дело християнских пастырей по отношению к народным суевериям // Там само. – № 6. – С. 195–236; Один из духовных недугов в современном образованном обществе // Там само. – № 10. – С. 191–223; Несторианство и монофизитизм в связи с верованиями о судь-

бе Востока // Там само. – 1863. – № 1. – С. 15–49; Поучение для материалистов в примере святого апостола Фомы // Там само. – № 4. – С. 497–502; Несколько слов о связи между верой и наукой // Там само. – № 5. – С. 38–60; Заметки на книгу Ренана «Vie de Jésus. Edition huitième. Paris. 1863». – Х., 1864. – [2], 49 с.; Обзор преподавания наук в богословском факультете Берлинского университета за летний семестр 1864 года // Духовный вестник. – 1864. – № 9. – С. 373–390; Вопрос о преобразовании наших духовных заведений с точки зрения истории и канонического права // Там само. – 1865. – № 2. – С. 229–246; О религиозном органе в душе человека. – Х., 1865. – [2], 133 с.; Господь Иисус Христос совершенный в человечестве // Духовный вестник. – 1866. – № 1. – С. 88–95; Богословие и естествознание (из *Jahrbücher für Deutsche Theologie*, 1871) // ТКДА. – 1872. – № 1. – С. 86–127; Библейская хронология в связи с хронологией древних восточных народов, по новейшим исследованиям // ПО. – 1877. – № 5. – С. 64–92; Критический метод в исследовании о книгах Священного Писания. – М., 1883. – [2], 162 с.; Основное богословие, или Христианская апологетика : лекции, чит. студентам 1-го курса Харьковского имп. ун-та. – Сергиев Посад, 1895. – [2], II, 131 с.; Православное догматическое богословие : лекции, чит. студентам I курса Харьковского имп. ун-та. – Сергиев Посад, 1896. – 112 с.; Основное богословие, или христианская апологетика. Православное догматическое богословие : лекции. – СПб., 2005. – 112 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – №№ 59/6, 1434; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 2202, 3814.

Опубл. дж.: Обзор преподавания предметов в имп. Харьковском университете на 1858–1859-й учебный год. – Х., 1858. – С. 3, 9; [Те саме] на 1859–1860-й учебный год. – Х., 1859. – С. 3, 9; [Те саме] на 1862–1863-й учебный год. – Х., 1862. – С. 3, 9; [Те саме] на 1863–1864-й учебный год. – Х., 1863. – С. 3, 9; Списки начальников и наставников Киевской духовной академии за истекшее пятидесятилетие ее, 1819–1869 // Пятидесятилетний юбилей Киевской духовной академии. – К., 1869. – С. 388–389, 399, 401; Приказы министра народного просвещения // ЖМНП. – 1881. – Ч. ССХVII. – № 9. – С. 13; Высочайшие грамоты // ЦВед. – 1889. – № 15–16. – С. 141; *Лебедев А. С. В. И. Добротворский (Некролог) // Записки имп. Харьковского университета. – 1894. – Кн. 4. – С. 90–92; Добротворский Василий Иванович [некролог] // Всемирная иллюстрация. – 1894. – Т. LII. – № 1340. – С. 271; Некролог // Смоленские Ев. – 1894. – № 19. – С. 849–850; *Флоринский Н. И., прот.* Из студенческих воспоминаний. – М., 1901. – С. 28; *Певницкий В. Ф.* Мои воспоминания. Служение в Академии в должности профессора // ТКДА. – 1911. – № 5. – С. 109; Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. – Отд. III (1796–1869 гг.). – Т. 5 (1823–1869 гг.) / с предисл., введ. и прим. проф. прот. Ф. И. Титова. – К., 1915. – С. 521, 532, 562, 590, 702,*

Літ.: *Лебедев А. С.* Кафедра богословия в Харьковском университете (1819–1896). Историческая записка. – Х., 1896. – С. 19–22; *Бобров Е. А.* Философия в России. Материалы, исследования, заметки. – Вып. 4. –

Казань, 1901. – С. 165–168; *Багалея Д. И., Сумцов Н. Ф., Бузескул В. П.* Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905). – Х., 1906. – С. 133, 136; *Буткевич Т. И.* Добротворский Василий Иванович // Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багалея. – Х., 1908. – С. 7–9; *Багалея Д. И., Миллер Д. П.* История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год) : историческая монография : в 2 т. – Х., 1912. – Т. 2. – С. 607–608, 883–884; *Языков Д. Д.* Материалы для «Обзора жизни и сочинений русских писателей и писательниц». – Вып. 14 : Русские писатели и писательницы, умершие в 1894 году // Российский Архив : История Отечества в свидетельствах и документах XVIII–XX вв. : альманах. – М., 1994. – С. 282–283; *Пустарнаков В. Ф.* Университетская философия в России. Идеи. Персоналии. Основные центры. – СПб., 2003. – С. 382–383; *Денисенко І. М.* До 200-річчя Харківського університету // Краєзнавство. – 2005. – № 1–4. – С. 156–159; Добротворский Василий Иванович // Православная энциклопедия Харьковщины / сост., отв. ред. А. Д. Каплин. – Х., 2009. – С. 184–185; *Абашиник В. О.* Філософія у Харківському університеті у 1850–1873 рр. // Гілея : наук. вісник : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 62 (№ 7). – С. 503–507.

М. Л. Ткачук

ДОЛГОПОЛОВ Василь Олександрович [рос. Долгополов Василий Александрович] (24.02.[07.03.]1884–31.08.1937), ієрей, випускник КДА – священнослужитель РПЦ.

Нар. у слоб. Михайлівка Дмитріївського пов. Курської губ. (нині – Железногорського р-ну Курської обл. РФ) у сім'ї селянина. У 1892–95 навчався у місцевій початковій школі. Залишившись круглим сиротою, мусив переїхати до дядька-священника у м. Ставрополь. Після закінчення Ставропольських ДУ (1895–99) та ДС (1899–1905) навчався в КДА (1905–09), де здобув ступ. канд. богослов'я та право отримати ступ. магістра на підставі захисту друкованої магістерської дис. без додаткових випробувань (ухвалу Ради КДА від 10.06.1909 затверджено митрополитом Київським і Галицьким *Флавіаном (Городецьким)* 19.06.1909). Рукопис випускного твору Д. «Нагорная беседа Христа Спасителя», що здобув позитивну оцінку проф. Д. І. Богдасшевського (див. *Василій (Богдасшевський)*), зберігається в ІР НБУВ.